

TARTU ÜLIKOOLI
NARVA KOLLEDŽ
ÕPPEKAVA “KOOLIEELSE LASTEASUTUSE ÕPETAJA
MITMEKEELSES ÕPPEKESKKONNAS”

Nadežda Smirnova

**LASTEAIASÕPETAJATE PROFESSIONAALNE IDENTITEET JA
SELLE MÕJUTEGURID TARTU LASTEAEDADE NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja lektor Ülle Säälük

NARVA 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Nadežda Smirnova

Töö autori allkiri ja kuupäev

SISUKORD:

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE IDENTITEEDIST, PROFESSIONAALSEST IDENTITEEDIST JA SELLE MÕJUTEGURITEST	7
1.1. Identiteedi olemus ja liigid	7
1.2. Lasteaiaõpetajale esitatavad nõudmised kaasaegses ühiskonnas	9
1.3. Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi mõjutegurid	12
2. METOODIKA	14
2.1. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	14
2.2. Valim	14
2.3. Andmekogumismeetod ja uurimisprotseduur	17
2.4. Andmeanalüüs	18
3. TULEMUSED	20
3.1. Lasteaiaõpetajate hinnang oma pädevustele ning õpetaja professionaalse identiteeti kirjeldus selle kompetentside kaudu	23
3.2. Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi võimalikud mõjutegurid	26
3.3. Arutelu ja järeldused	27
KOKKUVÕTE	29
Resümee	31
Kasutatud kirjandus:	33
LISAD	37
Lisa 1. Küsimustik	37
Lisa 2. Kompetentside/Pädevuste väited/küsimused, minimaalne ja maksimaalne skoor ning keskmine skoor ja standardhälve SD	40
Lisa 3. Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi võimalike mõjutegurite keskväärtused, miinimum ja maksimum väärtused ning standardhälbed.	42
Lisa 4. Faktoranalüüsi tulemused iga väite kommunaliteedi koefitsiendi alusel suuruse järgi järjestatuna	44

SISSEJUHATUS

Sellest, kui selgelt õpetajad saavad aru oma professionaalsest identiteedist, otseselt sõltub nende erialane areng ja tõhusus. See määrab, kuidas nad saavad muutustega toime tulla, rakendada uut enda töös. Saades aru, mis on õpetaja professionaalne identiteet, meil on võimalus mõista, kuidas õpetaja oma erialases elus karjääri puudutavaid otsuseid langetab, mis motiveerib ta tööle ja arengule, mis aitab tunda rahuldust, annab positiivseid emotsioone ja suurendab pühendumist tööle. (Hong, 2010)

„Identiteedi võib määratleda vastusena küsimustele “kes ma olen?”, “milliseid rolle ma täidan?” (Burke, Reitzes 1981: 90). Sellest lähtudes võib järeldada, et professionaalne identiteet vastab küsimustele “kes ma olen tööl?” ja antud uurimuse piires “kes ma olen lasteaiaõpetajana?”

Lasteaiaõpetaja on esimene võõras inimene lapse elus, keda ta peab omaks võtma, sest viibib tema seltsis 9-10 tundi päevas. Õpetaja identiteedist otseselt sõltub lapse nii füüsiline, kui ka vaimne ja emotsionaalne tervis. Lasteaiaõpetaja on lapse jaoks rollimudel, kes õpetab väikest inimest elu väärtustama. Just lasteaiaõpetaja eeskujul ja arusaamadel õpib laps usaldama maailma ja tema mõjul lapsel tekib kas usaldus või umbusaldus maailma vastu. Lasteaiaõpetaja seletab lahti mõisteid, aitab uurida looduse seaduspärasusi, ning on suureks toeks lapsele täiskasvanute maailmas kohanemises.

Bakalaureuse töö teemaks on “Lasteaiaõpetajate professionaalne identiteet ja selle mõjutegurid Tartu lasteaedade näitel”. Töö teema on aktuaalne, sest lasteaias töötavate pedagoogide osas on viimastel aastatel toimunud mitmeid seadusandlikke muutusi, näiteks kasvatajad on nimetatud õpetajateks ning lasteaiaõpetajate palk ning puhkus ühtlustatakse üldhariduskoolide õpetajate omaga. Samuti on rohkesti toimunud muutusi hariduspoliitikas, tuues sisse kaasava hariduse põhimõtete järgimise vajaduse. See kõik võib tuua kaasa olukorra, kus lasteaiaõpetajad mõistavad enda rolli ja tööülesandeid varasemast erinevalt.

Võib esile tuua ajavahemikus 01.01.2010–31.12.2013 Soomes, Eestis, Ungaris ja Rootsis eelkooliõpetajate seas läbiviidud uurimust ning selle vanuseastme õpetajate arusaamade võrdleva uurimust õpetaja professionaalsusest „Õpetajate professionaalne areng ja selle toetamine” ehk lühendatult ÕPA. Selle suure uurimuse üheks osaks oli eraldi koolieelse

lasteasutuse õpetajate professionaalse arengu indikaatorite väljaselgitamine. (Lepik, 2013)

Selles uuringus esimest korda Eestis räägitakse lasteaiaõpetajate professionaalsest identiteedist. See, millisena õpetaja ennast identifitseerib, mõjutab otseselt tema tööd, tema valikuid ja otsustusi näiteks õppemeetodite või kasvatusviiside üle otsustamisel.

Nõudmised, mis meie ühiskond riigi tasandil lasteaiaõpetajale esitab, on väga suured. Vastavalt Kutsestandardile Õpetaja, tase 6 (SA Kutsekoda 2018) õpetaja iseseisvalt ja koos teiste õpetajatega kavandab õpitegevust, õpetab ja kujundab arengut toetava õpi- ja kasvukeskkonna. Ta oskab rakendada õpetamisel mängu ja teisi aktiivseid õppimist ja loovust toetavaid meetodeid. Oskab reflekteerida oma tegevust professionaalse arengu eesmärgil. Kui on vaja, toetub ta oma töös mentorlusele, nõustamisele ning ise nõustab õppijaid ja lapsevanemaid. Õpetaja, tase 6 osaleb meeskonna liikmena haridusasutuse arendustegevuses, teeb koostööd kolleegide, tugispetsialistide, lapsevanemate ja õppijatega (SA Kutsekoda 2018).

Seega peab ühiskond olema huvitatud lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi kujunemisest ja selle osas liigse surve allikate kõrvaldamisest, sest sellest otseselt sõltub meie laste tervis ja heaolu, millest omakorda laiemas mõttes sõltub meie ühiskonna tulevik.

Töö eesmärgiks on Tartu lasteaedade näitel välja selgitada lasteaiaõpetajate professionaalse identiteedi olemus ning õpetajate arvamusel neile mõju avaldavad tegurid. Selle uurimistöö tulemused võiksid aidata lasteaiaõpetajaid mõista ennast paremini, mis toetab nende edasist arengut. Lasteaiaõpetajal peab olema motivatsioon oma tööd jätkata ja muuta seda tõhusamaks, selleks peab ta ennast tundma ja endasse uskuma.

Töö uurimisküsimused on:

1. Mis on õpetaja professionaalne identiteet?
2. Millest teaduskirjanduse põhjal õpetaja professionaalne identiteet koosneb ja millised on selle mõjutegurid?
3. Milline on lasteaia õpetajate arusaam enda professionaalsest identiteedist?
4. Milliseid mõjutegureid avaldavad kõige enam survet lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi arengule?

Töös selgitatakse Tartu munitsipaallasteaedade lasteaiaõpetajate arvamuste näitel, millised tegurid mõjutavad professionaalse identiteedi kujunemisele, millised neist soodustavad

õpetaja tööd ja millised takistavad seda efektiivsust, mis on õpetajate arvates see, mis neile survet avaldab (lapsevanemate nõudmised, juhtkond, riiklikud regulatsioonid, väärtuste kooskõla ja sotsiaalne kliima kollektiivis, ühtekuuluvustunne, autonoomia, ehk vabadus valida eesmärgid ja õpetamismeetodeid, distsipliiniga probleemid, ehk laste häiriv käitumine, ajaline surve, raskused seotud mentori puudumisega algajana) ja mis võiks olla see, mis neid toetab või suunab.

Bakalaureusetöö koosneb kolmest osast. Esimeses osas antakse ülevaade teoreetilistest seisukohtadest professionaalse identiteedi kohta. Selleks kasutatakse teemakohast kirjandust ja allikaid. Defineeritakse identiteedi mõistet, antakse lühike ülevaade identiteedi liikidest ja lähemalt vaadeldakse õpetaja professionaalset identiteedi. Teises osas kirjeldatakse uurimistöö eesmärgid, metoodikat ja valimit. Kolmandas osas analüüsitakse uurimistöö tulemusi ja tehakse järeldused ning kokkuvõte.

Andmekogumismeetodiks on kasutatud ankeetküsitlust. Valimi moodustasid Tartu linna munitsipaallasteaedade õpetajad. Uurimistöö koostamisel on kasutatud 46 allikat, 25 neist on võõrkeelsed.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE IDENTITEEDIST, PROFESSIONAALSEST IDENTITEEDIST JA SELLE MÕJUTEGURITEST

1.1. Identiteedi olemus ja liigid

Enne kui alustada professionaalse identiteedile mõjuteguritest rääkima on vaja kindlaks teha, mis tähendab mõiste identiteet ja millised on identiteedi omadused ja liigid. Mõistel “identiteet”, mis on kasutusel sotsiaalses teaduses on väga palju tähendusi.

Inglismaa filosoof Charles Taylor (1989) kirjutas, et identiteedi mõiste on seotud inimese hindamissüsteemiga ja omab suurt tähtsust, sest tänu sellele meil tekkivad oma arusaamad maailmast, mille põhjal teeme oma järeldusi ning mille alusel me isikutena anname hinnanguid (Taylor, 1989: 211). Esimest korda termin identiteet ilmus psühhoanalüüsis tänu Freudile (Brubaker ja Cooper 2002). Erik Erikssoni (1968) käsitluses, identiteet on keeruline mitmetasandilise struktuuriga isiklikku kujund, mis on seotud inimese olemuse kolme tasandiga: individuaalne, isiklik ja sotsiaalne (Erikson, 1968).

Vastavalt Eesti Entsüklopeediale (EE, 2006) identiteet on „psühholoogias ja sotsioloogias inimese korrastatud teadmus iseendast tegelikes või kujuteldavais sotsiaalseis olukordades ja suhetes – kes ja mis ma olen“. „Psühholoogia kujutab identiteeti kui kestvat sisemise kulgemise ja arenemise teekonda“ (Valk 2003: 227). Reifsteck defineeris identiteeti kui isiku erinevate rollide koostoimest kujunenud isiksuse osa (Reifsteck et al. 2015).

Kõik identiteedi liigid on omavahel tihedalt seotud, mõjutavad teineteist ja arenevad terve elu jooksul. Üldiselt identiteedi liike võib jagada neljaks:

1. Personaalne- osa inimese minakontseptsioonist: inimese enda loodud mõtestatud arusaam.
2. Rahvuslik identiteet, kui kultuuri ja rahvuse definitsioon.
3. Sotsiaalne identiteet, kui kollektiivne samastumine; oluline personaalse identiteedi kaudu antav tähendus.

4. Professionaalne identiteet ehk minu rollid ühiskonnas; koosneb mitmetest sotsiaalsetest identiteetidest ja personaalsest identiteedist, kus on tasakaalus tegelik, ideaalne ja normatiivne mina. (Stryker, Burke 2000)

Identiteedi termini levik toimus sotsiaalteadustes 1960. aastail USAs. Sotsiaalse identiteedi teooria kohaselt tekib inimestel ühiskonnas ühine sotsiaalne identiteet, kuna inimene hakkab ühiskonna siseselt ennast teistega võrdlema ning kategoriseerima, püüeldes võimalikult suure ühiskondliku tunnustuse poole (Trepte 2017: 1-11). Sotsiaalses kontekstis identiteet kujuneb jätkuva protsessina kogu elu jooksul (Gee, 2001; Haamer, 2012).

Sama arvamust jagab ka Schöplin (2006), kes rõhutab, et individuaalne ja kollektiivne identiteet pole seisundid, vaid sotsiaalsed protsessid. Nad konstrueeruvad sootsiumi poolt avaldatud mõju toimel ja muutuvad koos sellega. Individuaalne ja kollektiivne identiteet vastastikuselt mõjutavad teineteist. (Schöpflin 2006: 51)

Aune Valgu sõnul (2003) on „identiteet inimese enda loodud, suhteliselt püsiv, mõtestatud ja integreeritud arusaam iseendast, sh oma unikaalsetest omadustest ja kogemustest (personaalne identiteet) ning oma sotsiaalsetest suhetest ja kuulumisest sotsiaalsetesse gruppidesse (sotsiaalne identiteet)“. (Valk 2003: 229)

Danielewicz (2001) kirjutab, et professionaalne identiteet on seotud indiviidi kuulumisega professiooni kui sotsiaalse rühma esindajate hulka ja vastavalt sellele on ta sotsiaalne identiteet, mis on tihedalt seotud kompetentsustunde, motivatsiooni ja rahuloluga (Danielewicz, 2001:3). Vastavalt Luhtanenile ja Crockerile (1992) professionaalset identiteeti võib seostada hoiakuga enda professionaalse tegevuse suhtes, mis avaldub sellele väärtuse omistamises (Luhtanen; Crocker, 1992: 302).

Kagan (1992) on kirjutanud, et õpetajal on alati olemas ettekujutus ideaalsest õpetajast, kellega ta tahaks sarnane olla, kujutlus endast kui õppijast, tema reaalne isiksus, ümbritsev töökeskkond ja läbitud koolitusprogrammid, kõik see ühtekokku oluliselt mõjutab tema professionaalse identiteedi kujunemist (Kagan, 1992: 130). Vastavalt sellele võime järeldada, et professionaalne identiteet antud uurimuse piires vastab küsimustele “kes ma olen lasteaiaõpetajana?” ja on ka ettekujutus sellest “mida ma pean selles rollis teadma ja tegema?” ehk „kuidas ma pean seda rolli täitma?“

Akkerman ja Meijer (2011) toetudes varasematele uuringutele on esitanud kolm olulist aspekti, mis iseloomustavad õpetaja professionaalset identiteeti kui identiteetide paljusust ehk professionaalne identiteet koosneb paljudest alaidentiteetidest, identiteedi pidev mutumine kogemuste tõlgendamise ja ümbertõlgendamise protsessi ning identiteedi sotsiaalsus. Vastavalt Beijaardi jt (2000) võib kooliõpetajate identiteeti liigendada järgmiselt: õpetaja kui ainespetsialist, õpetaja kui pedagoog ehk kasvatuspetsialist ja õpetaja kui didaktikaekspert.

Identiteedi muutumise protsessi käigus me otsime vastuseid küsimustele „Kes ma olen praegu?” ja „Kelleks ma tahaksin lõpuks saada?”. Professionaalne identiteet kujuneb indiviidi ja sotsiaalse keskkonna vastastikmõjus ning selles protsessis on tähtsal kohal nii algaja õpetaja elulugu, õpetajakoolitus kui ka pedagoogilisel praktilisel saadud kogemused (Flores & Day 2006).

1.2. Lasteaiaõpetajale esitatavad nõudmised kaasaegses ühiskonnas

G. Whitty (1996) rõhutab, et „heaks õpetajaks ei sünnita, vaid saadakse“. Iga oskust võib arendada ja täiendada. Whitty käsitluses edukal õpetajal on professionaalsed väärtused ja ta pidevalt areneb nii professionaalselt kui isiklikult; oskab suhelda, analüüsida ja rakendada. Ta omab järgmisi kompetentse: tunneb lapsi ja oskab oma teadmisi edasi anda, tunneb metoodikat, õppekava ja haridussüsteemi ja on teadlik oma rollist õpetajana. (Whitty, 1996)

Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) 2019. a. andmetel tegutseb Eestis 618 alushariduse lasteasutust, nendest 563 (92%) munitsipaal- ja 55 (9%) eralasteasutust. Nendes töötab kokku 7934 alushariduse õpetajat (EHIS, 2019). Vaatame lähemalt, kuidas aja jooksul muutus ettekujutus sellest, kes on lasteaiaõpetaja Eestis ja millised nõudmisi esitati selles ametis töötajatele enne ja praegu. Veel 1992. aastani Eesti lasteaedades töötasid kasvatajad, kes võisid olla kooli keskharidusega või eriharidusega. Kui võrrelda ootuseid kasvatajale lasteaias 1995. aastal ja õpetajale 2019. aastal, siis võib eeldada väga suurt erinevust.

1995.a. märtsis Pärnus korraldati küsitlus lasteaia kasvatajate ja lapsevanemate jaoks, mille kaudu taheti teada saada mõlema poole ootused ja soovid. Kasvataja küsitluse eesmärgiks oli teada saada: mis kasvatajale kõige enam oma töös meeldib ja mis häirib, mis on kasvataja

rollikogu, missugused omadused ja oskused on ideaal kasvatajal, mida ootab kasvatajalt vanem ja lasteaia juhataja (...), ning kasvataja ootused-soovid. Küsitluse abil selgitati välja, et kasvataja arvamusel tema rollikogu koosnes rollidest nagu kasvataja, psühholoog, ema, õpetaja, näitleja, nõustaja, perenaine, käsitöötaja, sõber, mängukaaslane. (Lulla, 1996)

Ettekujutus ideaalsest kasvatajast oli 1995.aasta uuringu kohaselt järgmine: ta pidi olema hea inimene, kes armastab ja kaitseb last, hea kuulaja ja vaatleja, õiglane ja optimistlik, rõõmsameelne, julge, taktitundeline, paindlik, kohusetundlik, aktiivne uue otsija, järjekindel nõustamises, hea suhtleja, nõustaja, asjatundlik oma töös, pidi oskama laulda, tantsida, näidelda, joonistada, käsitööd teha ja olema laia silmaringiga huvitav inimene. Oluline on pöörata tähelepanu, et vastavalt sama küsitlusele lapsevanema arvamusele pidi hea kasvataja pidi olema eelkõige hea inimene, kes armastab lapsi. Kõige rohkem lapsevanem hindas kasvataja isiksuse omadusi ja alles siis haridust ja oskusi. Juhataja ootas kasvatajalt pandlikku ja loovat tööd, mida kasvataja teeks südamega, et lapsed tuleksid lasteaeda rõõmuga, head koostööd igal tasemel, enesetäiendust, iseseisvust, ettepanekuid töö parandamiseks (Lulla, 1996: 13-22).

Sellest 1995. aasta küsitlusest võime järeldada, et kasvatajate ootused enda suhtes olid palju suuremad, kui lastevanemad ja ühiskond sellel ajal nõudis. Võiks eeldada, et samasuguse uuringu läbiviimisel võib tänapäeva tulemustega võrdluses ilmnedagi väga suuri erinevusi.

Nüüd vaatleme, kuidas ajajooksul olukord on muutunud. 09. aprillil 1991 aastal asutati Tartus Eesti Lasteaednike Liit (ELAL). Alates 1992.a. taotles liit kasvataja ametinimetuse ümbernimetamist lasteaiaõpetajaks, mis sai teoks 1999. aastal. ELAL annab igale liikmele võimaluse kaasa rääkida Eesti hariduspoliitika kujundamisel, alushariduse edendamisel ja lasteaiaõpetaja töö väärtustamisel (ELAL).

See oli suur samm: kutse nimetus ja staatus muutus, muutusid ka ühiskonna ja riigi nõudmised lasteaiaõpetajale, nüüd peab ta omama bakalaureuse kraadi ja järgima oma töös Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (KLRÕ 2008), Koolieelse lasteasutuse seadust (1999) ja vastama Kutsestandardis (SA Kutsekoda 2018) Õpetaja, Tase 6 nõuetele lasteaias töötamiseks. On arvata, et muutus ka ühiskonna suhtumine, muutunud on töötasu suurus ning võimalik, et sellega kõigega seoses on muutunud ka ootused õpetajale.

Õpetaja hariduslik ettevalmistus on tänapäeval reguleeritud Vabariigi Valitsuse määrusega „Õpetajate koolituse raamnõuded“ (2015). Vastavalt ameti kirjeldusele ”Lasteaiaõpetaja ehk alushariduse õpetaja on erialase kõrgharidusega pedagoog, kes töötab eelkooliealiste lastega.. (...) Ta edendab laste kehalist, vaimset ja sotsiaalset arengut. Tema ülesanne on luua last arendav mänguline ja turvaline kasvukeskkond ning kujundada esmased suhtlemis-, õpi- ja koostööoskused. (Rajaleidja ametite andmebaas 2015)

Koolieelse lasteasutuse õpetajal peab olema eelkoolipedagoogika alane kõrg- või keskeriharidus või muu pedagoogiline kõrg- või keskeriharidus ja läbitud 160-tunnine eelkoolipedagoogika kursus või muu kõrg- või keskeriharidus ja läbitud 320-tunnine eelkoolipedagoogika kursus (RT I, 03.09.2013, 4). Vastavalt õpetaja kutsestandardile “õpetaja töö on toetada õppijate arengut, lähtudes nende tasemest, võimetest ja vajadustest ning arvestades riiklikes õppekavades seatud eesmärkidega ja arendada oma kutseoskusi“. Nõudmised lasteaiaõpetajale aastal 2019 on detailselt välja kirjutatud Kutsestandardis, Õpetaja tase 6, kutset läbivate kompetentsuse osas (SA Kutsekoda 2018).

Nüüd vastavalt ühiskonna nõudmisele õpetaja tööks on vajalikud ennastjuhtivus, koostöövõime, ettevõtlikkus, vastutustundlikkus, enesekindlus, loominguilisus, tolerantsus, empaatiavõime, ausus ja positiivsus. Kaasaegne lasteaiaõpetaja peab omama teadmisi lapse füüsilisest, psüühilisest, kognitiivsest, emotsionaalsest, sotsiaalsest arengu alustest. Olema teadlik arengulisest iseärasusest ja arengupsühholoogia alusest. Samuti peavad õpetajal olema teadmised õpetaja tööga seonduvate õigusaktide nõuete, ühiskonna toimimise põhimõtete (Eesti, Euroopa ja maailma kultuuriruumi, riigikorralduse ja säästva arengu põhimõtte jne), haridusvaldkonna institutsionaalse korralduse, sh haridusvaldkonna katusorganisatsioonide, kommunikatsiooni aluste, sh avaliku esinemise ja meediaga suhtlemise, käitumistavade ning heade kommete kohta (SA Kutsekoda 2018).

Oma artiklis “Koolieelse lasteasutuse õpetaja professionaalsus Euroopa Liidu kontekstis“ Peterson (2013) kirjeldab uurimust „Lasteaiaõpetajate professionaalsust mõjutavad tegurid Eestis, Soomes, Rootsis ja Ungaris“ mis toimus ajavahemikus 01.01.2010–31.12.2013. Uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas Eesti, Soome, Rootsi ja Ungari lasteaiaõpetajad ja juhid hindavad lasteaiaõpetaja professionaalsust. Tulemused näitasid, et professionaalse arengu kujundamisel, kasvukeskkonna loomisel ja väärtuste kujundamisel

ei esine statistilist erinevust Eesti ja Ungari juhtide ja õpetajate, samuti Soome ja Rootsi juhtide ja õpetajate tulemustes. Eesti ja Ungari õpetajate keskmised hinnangud professionaalse arengu kujundamisele olid oluliselt kõrgemad kui teiste riikide kolleegidel. Kõrgemalt hinnati õpetaja motiveeritust, professionaalseid teadmisi ja oskusi täiendada ja nõrgemalt eesmärkide püstitamist lähtudes eneseanalüüsi tulemustest. (Peterson, 2013: 57)

Samas artiklis rõhutatakse, et lasteaiaõpetaja professionaalsust mõjutavad kohalikes omavalitsustes ja üldiselt riigis loodud tingimused alushariduse võimaldamiseks, riiklikult sätestatud õppekava, taseme-, täienduskoolituse ja motiveerimissüsteem, eestvedamine ning töökorraldus lasteasutustes. Oluline on märkida, et oma rolli lasteaiaõpetajad näevad eelkõige laste loovuse toetamises, lastele turvatunde loomises ja laste sotsiaalsust ning arengut toetava keskkonna loomises (Peterson, 2013: 55).

1.3. Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi mõjutegurid

Luhtanen ja Crocker (1992) määratlevad professionaalset identiteeti kui hoiakut enda professionaalse tegevuse suhtes (Luhtanen, Crocker 1992: 302). Professionaalne identiteet koosneb personaalsest ja mitmetest sotsiaalsetest identiteetidest. Seda saab määratleda seoses grupiga, mille kaudu inimene end määratleb. (Lauriala; Kukkonen, 2005) Oluliseks professionaalse identiteedi arengu mõjuteguriks on õpetaja professionaalne enesekindlus, mille tõttu võiks õpetajal olla vähem hirme eksimise ees ning rohkem praktilisi kogemusi (Morris, 2010).

Petersoni sõnul (2012) personali professionaalsuse toetamine koolieelses lasteasutuses aitab parandada pedagoogilist kvaliteeti ja mõjutab laste arengut. Professionaalse arengu all mõistetakse teadmiste, oskuste ja pädevuste kujunemist ametialases arengus. Professionaalse arengu toetamisel on sihiks parandada lasteaias töötava personali eneseteostuse võimalusi ja tulemuslikkust. (Peterson 2012: 56)

Moloney (2010) on oma teadusartiklis “Professionaalne identiteet. Koolieelsete lasteasutuste õpetajate perspektiivid“ on välja toodud Iirimaa Vabariigis (ROI) uuringu tulemused, kus uuritakse arusaamu koolieelse lasteasutuse õpetajate professionaalsest identiteedist. Selles töös esitatakse uued empiirilised tõendid töötavate inimeste suhtumise

kohta oma kutsealase identiteedi ja nende tulevikupüüdluste poole. Tulemused näitavad, et professionaalne identiteet on vaidlusalune ja problemaatiline. Koolieelsel tasemel on see seotud peamiselt kohustusliku koolitusnõude puudumisega. Algkooli tasemel, kuigi õpetajatel on iseenesest suhteliselt kõrge sotsiaalne staatus, on nende professionaalne identiteet lasteaiaõpetajatena ohustatud üksikute koolisätete piires. Usutakse, et see on seotud arusaamaga, et töö väikeste lastega on sarnane “eelmänguga kooliks”. Selle tulemusena ei saa nad samasugust austust, kui koolides töötavad õpetajad. (Moloney, 2010)

Androussou (2014) oma artiklis „Kriitilise teadlikkuse edendamine koolieelsete õpetajate algkoolituses Kreekas: Vastupanu ja perspektiivid“ tutvustab uurimistöö tulemusi, mis oli läbiviidud koolieelsete õpetajate professionaalse identiteedi uurimiseks Kreekas. Uurimuse eesmärk oli uurida parameetreid, mis mõjutavad professionaalse identiteedi kujunemist ning rõhutada võimalikke erinevusi ametialase identiteedi osas. Leiti, et õpetajate professionaalset identiteeti arendatakse järk-järgult kolme omavahel seotud protsessi kaudu: a) õpetajaharidus, b) kutseintegratsioon ja c) ametialaste kohustuste täitmine ja täienduskoolitus. Tulemused näitasid, et erialane kogemus oli olulisem kui õpingud professionaalse identiteedi arendamise nimel. Vastavalt uurimusele professionaalne identiteet on seotud nii õpetajate tööalase kogemusega kui ka domineerivate uskumustega varases lapsepõlves. (Androussou, 2014)

Özcan (2018) oma teadusartiklis „Türgi varajase hariduse õpetajate kutsealase identiteedi uurimine“ kirjeldab Türgis läbiviidut uurimust. Uuriti 3.-6. aasta vanuste lastega töötavate Türgi koolieelsetes lasteaedades õpetajate professionaalset identiteeti. Tulemused näitasid, et õpetajate professionaalset identiteeti mõjutasid sellised tegurid nagu sugu, igakuised sissetulekud, haridustase ja taust, töökoht, praegune töökogemus ja õpetajate perekonnaseis. (Özcan, 2018)

Selgub, et lasteaiaõpetajate professionaalset identiteeti on mõnel pool siiski uuritud ja neist selgub, et lasteaiaõpetajate suhtes võib ühiskonnas olla tunda alaväärtuslikke hoiakuid ning et õpetaja professionaalsele identiteedile, mis on pidevas muutumises, võivad avaldada mõju väga erinevad isiklikud aga ka ühiskonnast tulenevad tegurid.

2. METOODIKA

2.1. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada lasteaiaõpetajate professionaalse identiteedi olemus ning õpetajate hinnangul neile mõju avaldavad tegurid Tartu lasteaedade näitel.

Töö uurimisküsimused on:

1. Mis on õpetaja professionaalne identiteet?
2. Millest teaduskirjanduse põhjal õpetaja professionaalne identiteet koosneb ja millised on selle mõjutegurid?
3. Milline on lasteaia õpetajate arusaam enda professionaalsest identiteedist?
4. Milliseid mõjutegureid avaldavad kõige enam survet lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi arengule?

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks tutvuti teooriaga ning varasemate uuringutega ning empiirilises osas koguti andmeid lasteaiaõpetajatelt elektroonilise kombineeritud küsimustiku abil.

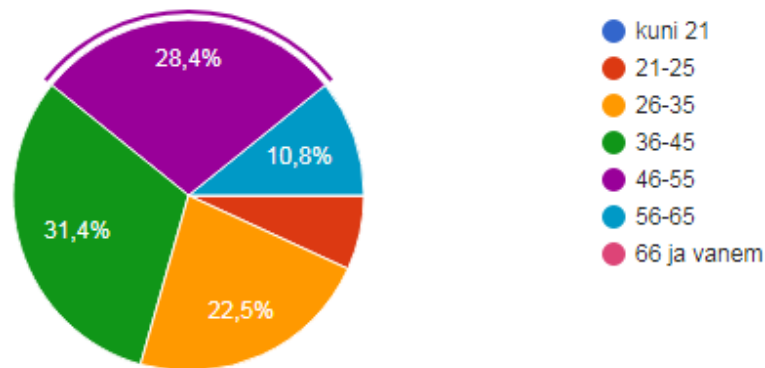
2.2. Valim

Uurimuse üldkogumi moodustasid Tartu linna munitsipaallasteaedade õpetajad. Vastavalt Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetele 2019. aasta seisuga töötab Eestis kokku 7934 alushariduse õpetajat. Tartus asub 30 munitsipaal lasteaeda, kus omakorda töötab 511 alushariduse õpetajat. Uurimuse valimi koostamisel kasutati kahte erinevat valimi valikutüüpi: mugavusvalim ehk uurimusse valiti uurijatele kõige kättesaadavamad isikud ja ettekavatsetud valim, mille alusel, lähtudes uurija teadmistest ja kogemustest, kaasatakse uurimusse teatud kriteeriumitele vastavad kandidaadid (Õunapuu, 2014).

Tartu linn valiti uurimise piirkonnaks seoses sellega, et uurija töötab ja elab antud piirkonnas ning usutavasti pääseb seetõttu paremini uuritavatele ligi.

Vastuste saamiseks saadeti uurimust tutvustavad kirjad koos veebiküsimustiku lingiga lasteaedade õppealajuhatajatele kõikidesse Tartu linna koduleheküljel kirjas olevatesse Tartu munitsipaallasteaedadesse, palvega edastada veebiankeedid õpetajatele. Sellisel moel loodi kõigile üldkogumis olevatele lasteaedadele ja õpetajatele võimalust sattuda valimisse.

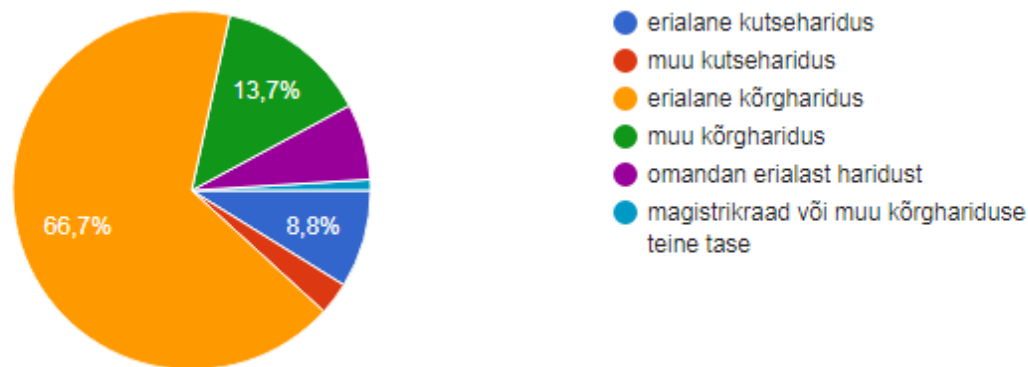
Kokku saadi küsitluse käigus 102 vastust. Valimi kirjeldus lähtuvalt ankeedile vastanud lasteaiaõpetajate vanusest on toodud nt joonisel 1.

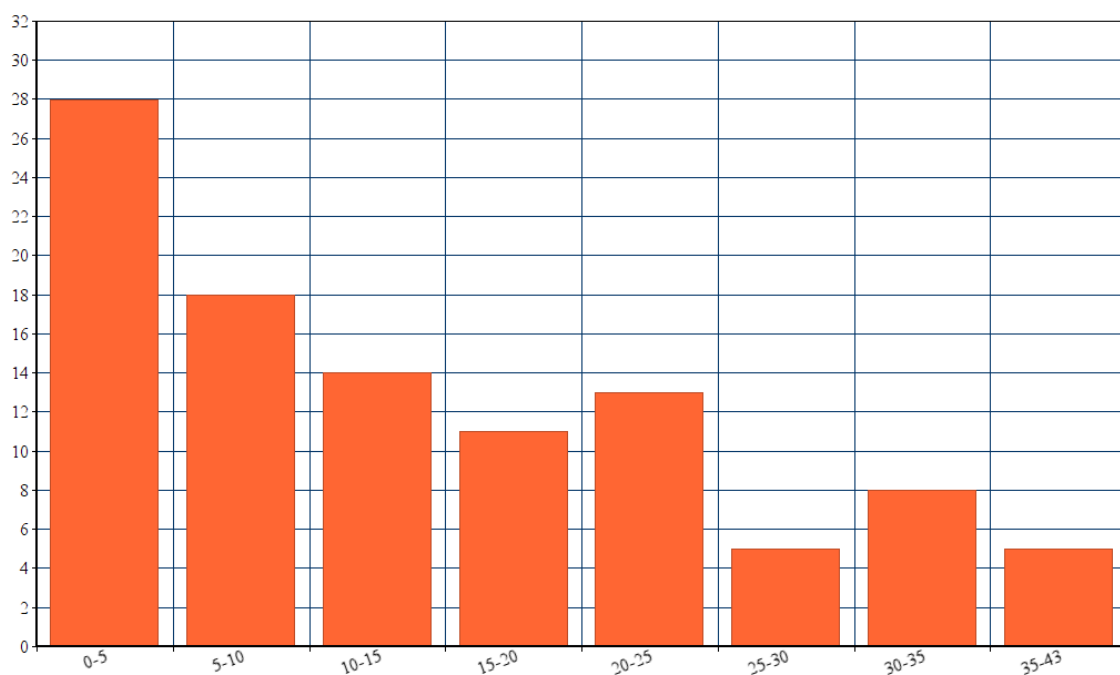
Joonis 1. Vastanute vanuseline jaotus, %

Jooniselt 1 on näha, et enamus küsitluses osalenud õpetajaid ehk 32 inimest (31,4 %) on vanuses 36-45 aastat; 29 inimest (28,4 %) on 46-55 aastat vanad, 23 lasteaiaõpetajat (25,5%) on 26-35 aastased, 11 inimest (10,8%) on vanuses 56-65. Kõige väiksem protsent (6,9%), ehk 7 lasteaiaõpetajat on neid, kes on vanuses 21-25. Joonisel 1. on ka selgelt näha, et küsitluses ei osalenud ühtegi lasteaiaõpetajat vanuses kuni 21 aastat ja vanemat kui 66 aastat.

Joonis 2 esitab andmeid vastanute haridustase kohta. Joonisel 2 võime näha, et 68 inimest (66,7%) ehk enamus vastajatest omab erialast kõrgharidust, 14 inimest (13,7%) omab kõrgharidust teistes valdkondades. Üheksa õpetajat (8,8%) omab erialast kutseharidust. 7 (6,9%) vastanutest alles omandab erialast haridust ja kõige väiksem osakaal on nendel kellel on muu kutseharidus 3 (2,9%) ja magistrikraad või muu kõrghariduse teine tase 1 (1%).

Joonis 2. Õpetajate haridustase (%).

Joonis 3. Lasteaiaõpetajate tööstaaž.

Joonisel 3 võime näha millise tööstaažiga lasteaiaõpetajad osalesid küsitluses. Vertikaalne joon näitab vastanute arvu ja horisontaalne tööstaaži täisaastates. Sellest tabelist võime järeldada, et uuringus osalesid peamiselt õpetajad, kes töötavad lasteaias kuni 5 aastat, nende osakaal oli 28 inimest, ehk 27,4% vastanutest. Õpetajaid, kes töötavad lasteaias viis kuni kümme aastat oli 18 (17,6%), tööstaažiga 10- 15 aastat 14 (13,7%), 15-20 aastat 11 (10,7%),

20-25 aastat 13 (12,7%) inimest, 25-30 aastat 5 inimest ehk (4,9%), 30-35 aastat tööstaaži on 8 (7,8%) õpetajal ja 35-43 aastat tööstaažiga oli vastanute sees 5 (4,9%).

Vastanud lasteaiaõpetajate jaotust tööstaaž ja haridustase alusel võime näha koondatuna tabelis 1. Tabelis 1 on näha, et uuringus võtsid osa peamiselt õpetajad erialase kõrgharidusega 67%, nende maksimaalne tööstaaž on 36 aastat. Maksimaalset tööstaaži ehk 43 aastat omavad õpetajad erialase kutseharidusega, nende osakaal vastanutest oli 9%. Kõige väiksem protsent 1% on neid, kes omavad magistrikraadi või muu kõrgharidust teist taset ja nende tööstaaž on kuni 4 aastat lasteaias. Päris kõrge protsent ehk 14% oli õpetajaid, kes omavad muu kõrgharidust ja kelle tööstaaž varieerus 1 kuni 40 aastat, 7% vastanutest alles omandavad erialast kõrgharidust ja 3% vastanutest omab muu kutseharidust.

Tabel 1. Lasteaiaõpetajate jaotus tööstaaži ja hariduse alusel

Haridus	Osakaal vastanutest	Keskmine tööstaaž	Minimaalne tööstaaž	Maksimaalne tööstaaž
erialane kutseharidus	9%	25,67	4	43
erialane kõrgharidus	67%	14,76	0	36
magistrikraad või muu kõrghariduse teine tase	1%	4	4	4
muu kutseharidus	3%	8,50	1,5	19
muu kõrgharidus	14%	9,86	1	40
omandan erialast haridust	7%	5	0	24
Kokku	100%	14,09	0	43

Allikas: Uuringu tulemused. Autori koostatud.

Vastanute seas olid õpetajad minimaalselt kuni aasta ja maksimaalselt 43 aastase staažiga. Võime märkida, et kuni 40 aastat tööstaaži lasteaias on õpetajatel, kes omavad muu kõrgharidust.

2.3. Andmekogumismeetod ja uurimisprotseduur

Läbiviidud uurimuses kasutati andmekogumismeetodina poolstruktureeritud küsimustikku. Küsimustiku koostamisel lähtuti Eesti koolieelsete lasteasutuste seadusest (RT, 2018) §22 ja Õpetaja kutsestandardist, tase 6 (ver 3) õpetaja kutsekirjeldusest ja vajalikest kutset läbivatest kompetentsidest (Kutsekoda, 2018), koolitusprogrammi Tuleviku õpetaja

veebileheküljel oleva skeemi abil (koostatud Hammond, M. Construction of Professional Knowledge within an On-line Environment: the Case of Teacher On-line Forums põhjal).

Küsimused 1-3 puudutavad lasteaiaõpetajate taustandmeid: vanus, haridustase ja tööstaaž lasteaiaõpetajana. Küsimus 4 uurib, mis mõjutas õpetajaid valida sellist kutset ehk näitab meile karjääri teekonna algust ja selle põhjust. Küsimuses 5 kajastub õpetajate ettekujutus ideaalsest lasteaiaõpetajast ehk seda võib seostada ideaalse identiteedi kirjeldava osaga. Küsimus 6 annab vastuse uurimusküsimusele professionaalse identiteedi määratlemisest õpetajate arusaamades.

Järgmises plokkis õpetajad annavad hinnangu oma professionaalsele tegevusele ehk vastavad küsimustele „Mida ma teadma/tegema/suutma pean?“. Blokk seob normatiivsetest dokumentidest pärit väited õpetaja oma rolli sobivuse hinnanguga. Viimases blokkis lasteaiaõpetajad annavad hinnangut teguritele, mis nende arvates suuremal või väiksemal määral mõjutavad nende professionaalse identiteedi arengut.

2.4. Andmeanalüüs

Antud uurimistöös kasutati kombineeritud uurimisviisi. Küsimustik sisaldas nii avatud vastusega küsimusi kui ka valikvastustega küsimusi.

Andmete analüüsimiseks ja tulemuste esitamiseks kasutati kirjeldavat statistikat (vastajate/vastuste osakaal, keskmine ja standardhälve), seoste leidmiseks Spearmani korrelatsioonanalüüsi ning õpetaja kompetentsuse väidete analüüsimiseks kinnitavat faktoranalüüsi, millega uuritakse seoseid suure hulga tunnuste vahel ja mille abil mõõdetud tunnused koondatakse gruppi, et saada nõ õpetaja kompetentside määramise instrumendi koondtunnus (Rootalu 2014a; Rootalu 2014b; Tooding 2014; Õunapuu 2014).

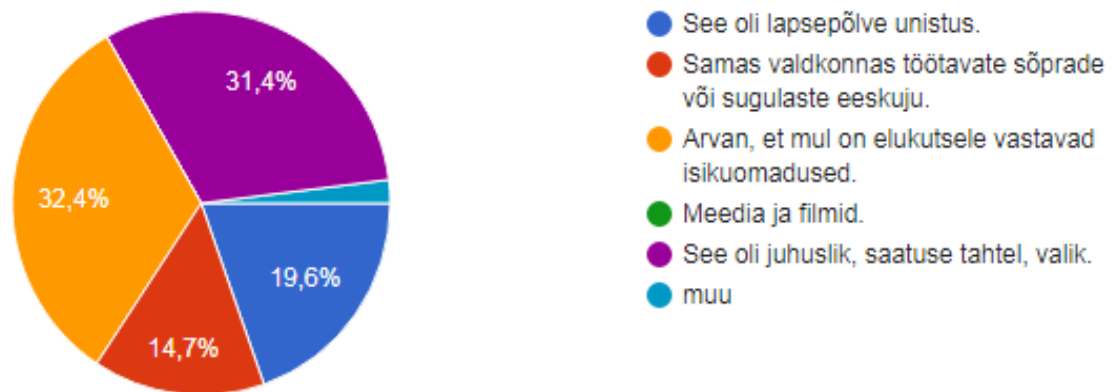
Kasutades kompetentsuse väidete hinnanguid (kompetentsuse väited 1-27), viidi läbi kinnitav ehk konfirmatiivne faktoranalüüs, mille abil on võimalik kindlaks teha mõõdetud tunnuste omavaheline seotus ehk kuivõrd iga väide sobitub üldpilti, arvutades välja selle tunnuse kommunaliteet ehk ühisosa, mis esitatakse koefitsiendi või protsendina, seejuures suur kommunaliteet annab tunnistust hea kirjeldusvõimega faktorist (Tooding 2015: 323, 326)

Avatud vastustega küsimusi analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Tekstist leiti teemaga seonduvad mõtted, grupeeriti ja kategoriseeriti need (Laherand 2010: 296-298). Kvantitatiivne viis võimaldab objektiivselt hinnata uuritavate esinemissagedust ja seda usaldusväärselt võrrelda (Flick 2015: 10) ja kvalitatiivsega saab fikseerida tajutava subjektiivse tähenduse (Flick 2015: 11).

Kvantitatiivseid andmeid analüüsiti, kasutades andmetöötlusprogramme MS Excel ja IBM SPSS Statistics 20.

3. TULEMUSED

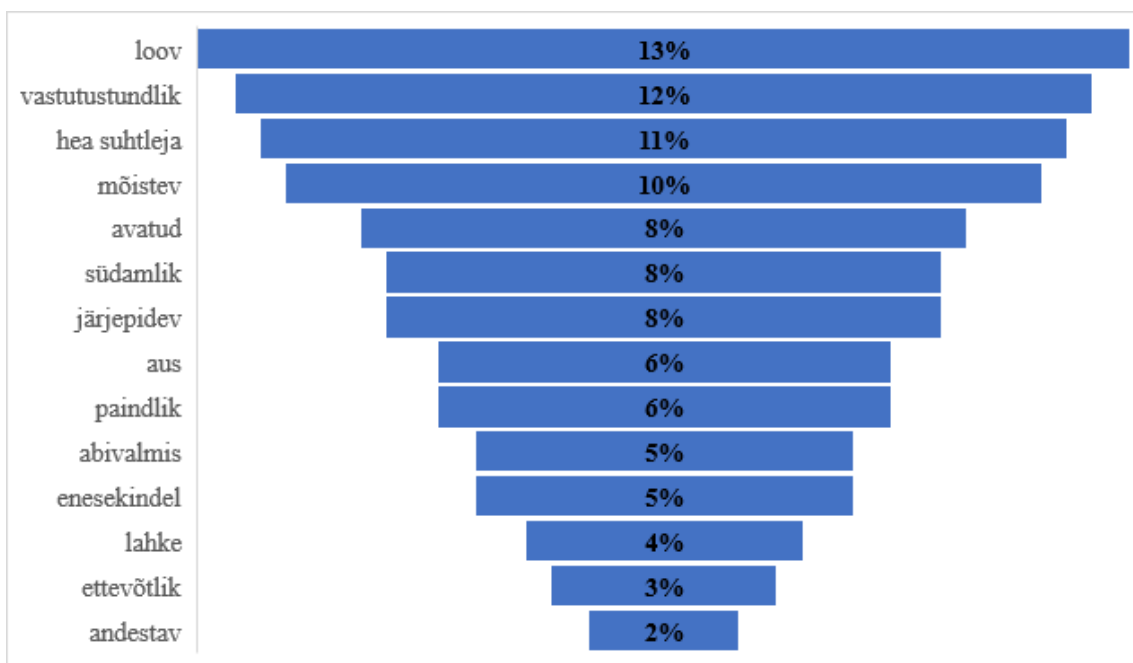
Järgnevalt esitatakse ankeetküsitlusega saadud tulemusi. Sissejuhatavate küsimustena uuriti õpetajatelt põhjuseid, miks nad selle elukutse valisid ehk karjääri tee alguse mõjutegurid, õpetajate arvates õpetaja tööks vajalikke isikuomadusi ehk ideaal-identiteedi kirjeldust ning professionaalsest identiteedist arusaamasid.

Joonis 3. Lasteaiaõpetaja kutse valiku põhjused (%).

Joonisel 3 on esitatud vastused küsimusele, mis mõjutas õpetajaid nende elukutse valikul. Enamus ehk 33 (32,4%) õpetajaid vastasid, et valisid lasteaiaõpetaja elukutset, sest arvavad, et neil on elukutsele vastavad isikuomadused. Peaaegu samapalju vastanud ehk 32 (31,4%) väidavad, et see oli juhuslik, saatuse tahtel valik. 20 õpetajat (19,6%) vastasid, et lasteaiaõpetajaks saada oli nende lapsepõlve unistus. 15 (14,7%) respondente vastasid, et said inspiratsiooni samas valdkonnas töötavate sõprade või sugulaste eeskujust. Kaks õpetajat (2%) märkisid vastuseks muu põhjust ja mitte keegi ei kasutanud vastuseks varianti “meedia ja filmide mõjul”.

Järgmine küsimus puudutas isikuomadusi, mis on õpetajate arvates lasteaiaõpetaja rollis vajalikud ehk ideaal-identiteedi kirjeldav osa. Õpetajad pidid valima kolm nende arvates kõige tähtsamat omadust. Lasteaiaõpetajate eelistusi võime näha joonisel 4, kust on hästi näha, et kolm peamist isikuomadust, mida õpetajat peavad õpetaja töös kõige tähtsamaks on loovus 37 (13%), vastutustundlikkus 34 (12%) ja hea suhtlemisoskus 32 (13%).

Joonis 4. Kõige tähtsamad lasteaiaõpetaja isikuomadused, %.

Vastuse, et õpetaja peab eelkõige mõistev olema valisid 10 (10%) vastajatest. Võrdselt, ehk 24 (8%) said sellised isikuomadused nagu avatus, südamlikus ja järjepidavus. Ausust ja paindlikust nimetasid 18 (6%) respondenditest, abivalmidus ja enesekindlus said mõlemad 15 (5%). See, et lasteaiaõpetaja peab ennekõike lahke olema arvasid vaid 12 (4%) õpetajatest, ettevõtlikus ja oskus andestada said vastavalt 9 (3%) ja 6 (2%).

Järgmiseks oli õpetajatel võimalus kirjeldada, mis nende arvates on professionaalne identiteet. Saadud vastused grupeeriti sisu sarnasuse alusel kategooriatesse. Õpetajate vabavastustes esinevad professionaalse identiteedi kirjeldused on koondatud järgnevasse tabelisse 2. Õpetajate arusaamad on kodeeritud ja kategoriseeritud tulemused jaotatud viide kategooriasse: kompetentsid ja pädevused, isikuomaduste kogum, väärtuste süsteem, arusaamine ametist ning tööalane enesemääratlus. Vastavalt tabelile kõige enam mainiti professionaalset identiteedi, kui arusaamist ametist (nimetati 24 korda), kui isikuomaduste kogumi (nimetati 23 korda), kui kogumit kompetentse ja pädevusi (22 korda), kui väärtuste süsteemi (nimetati 20 korda), kui tööalast enesemääratlust (nimetati 18 korda). Neli vastajat ei osanud vastata sellele küsimusele.

Tabel 2. Professionaalne identiteet lasteaiaõpetajate arvamusel (vabavastuste sisuanalüüsi tulemused).

Kategooria	Väidete näited	Nimetamisi
Kompetentsid, pädevused	Metoodika valdamine	22
	Erialane teadlikkus	
	Oskus õpitud teadmisi rakendada	
	Haritud hingeliselt ja akadeemiliselt	
	Pidev ametialane areng	
	Oskus analüüsida enda tööd	
	Oskus suhelda lastega, kolleegidega ja lastevanematega	
	Lähtumine laste vajadustest	
Isikuomaduste kogum	Enesekindel	23
	Hea suhtleja	
	Heasüdamlik, empaatiline	
	Abivalmis	
	Aus	
	Täpne	
	Vastutustundlik	
	Loov	
	Tark, mitmekülgne	
	Mõistlik	
Väärtuste süsteem	Tõekspidamised	20
	Maailmavaade	
	Tolerantsus	
	Ole kohal, kuula, märka, mõista	
	Eeskujulik käitumine	
	Kuuluvustunne	
	Lapse tasemel suhtleja	
	Armastus töö vastu	
	Inimeste kohtlemine ausalt ja võrdselt	
Arusaamine ametist	Konkurentsivõimeline, uuendustega kursis	24
	Arusaamine oma kohustustest ja õigustest	
	Vastavus elukutsega seotud kriteeriumitele	
	Toimetulek igas olukorras	
	Rahuldus tööst	
	Kutsumus	
	Oskus teha tööd järjekindlusega ja armastusega	
	Professionaalsed rollid	
	Teadlik eesmärgistatud tegutsemine	
	Edukas töös	
Tööalane enesemääratlus	Kogemused	
	Eesmärgid	18
	Soovid	
Tööalane vajadused	Vajadused	
Ei tea		4

Allikas: Uuringu tulemused. Autori koostatud.

Võib lisada sellele ka filosoofilist väidet lasteaiaõpetajalt: “ Inimene, kes teeb pikaajaliselt ja südamega oma tööd, muutub paratamatult oma elukutse nägu ehk öeldakse, et me oleme need, mida me teeme. Näiteks politseinikuna töötav inimene vaatab ka tööst vabal ajal nn “politseiniku pilguga”, õpetaja jälgib ka vabal ajal ja vabatahtlikult ühiskonnas just hariduse valdkonnas toimuvat diskussiooni. See on professionaalne identiteet. Seda kannab ainult inimene, kes teeb ma tööd südamega.

3.1. Lasteaiaõpetajate hinnang oma pädevustele ning õpetaja professionaalse identiteeti kirjeldus selle kompetentside kaudu

Kuidas lasteaiaõpetajad hindavad oma pädevusi seoses nende tööülesannetega võime koondatuna näha tabelis 3 (Lisa 2). Uurides kuidas lasteaiaõpetajad hindavad oma pädevusi ja kompetentse neile oli pakutud 27 vastusvarianti. Vastavalt tabelis 3 esitatud tulemustele kõige kindlamad on õpetajad oma riigikeele ja üldiselt oma väljendamisoskuses, variant oman vajalikul tasemel riigikeele oskust näitab kõrgeima keskmise skoori (keskmine tulemus 6,64, SD=0,73) ja kasutan korrektset õpetamiskeelt kõnes ja kirjas ning väljendan ennast arusaadavalt (keskmist tulemust 6,55, SD=0,61). Viimane näitab ka väiksemat standardhälvet, mis tähendab et õpetajad olid ühel meelel selle vastuse hindamisel. Järgin üldinimlikke eetilisi põhimõtteid ja austan lapse individuaalsust ning inimväärikust oli hinnatud keskmisega 6,54 (SD=0,67) ja oskan luua lastele arendava mängulise ja turvalise keskkonna keskmisega 6,35 (SD=0,67). Mõlemas variandis näeme ühesugust suhteliselt madalat standardhälvet, mis näitab lasteaiaõpetajate ühemeelsust nende variantide hindamisel. Variandid suudan juhendada mängulist õppimist ja oskan luua positiivset suhtluskeskkonna ning käituda vastavalt headele suhtlemistavadele said vastavalt 6,33 (SD=0,72) ja 6,30 (SD=0,73). Varianti oskan kujundada lapsest lähtuva kasvukeskkonna hinnati keskmisega 6,26 (SD=0,73). Oskust märgata, tunnustada, innustada õppijat, lapsevanemat ja kolleegi 6,25 (SD=0,78) ja oskust kujundada lastes esmaseid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi 6,22 (SD=0,75). Esimest kümnendiku lõpetab oskus aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid koostöö tegemisel (keskmine tulemus 6,20, SD=0,80).

Suunan tähelepanu huvitavale faktile, et kõige ebakindlamad on lasteaiaõpetajad oma IKT kasutamise oskustes 5,23 (SD=1,18) Sellele väitele antud hinnangul on väiksem keskmine tulemus, kuid kõrge standardhälve, mis tähendab, et selle väite osas vastused varieerusid suuresti. Oskust orienteeruda maailma kultuuris ja oma kodaniku rollis ühiskonnas lasteaiaõpetajad hindasid keskmiselt 5,37 (SD=1,12) ja oma teadmisi mitmekultuursilise õpikeskonna eripärast 5,57 (SD=1,03). Variant oman teadmisi oma töövaldkonda reguleerivast seadusandlusest ja hariduskorraldusest, õppeasutuse välistest ja sisestest tugistruktuuridest sai 5,59 (SD=1,10)

Kasutades kompetentsuse väidete hinnanguid (kompetentsuse väited 1-27), viidi läbi kinnitav ehk konfirmatiivne faktoranalüüs. Konfirmatiivne faktoranalüüs annab ülevaate, kuivõrd iga esitatud väide võiks kirjeldada õpetaja professionaalset identiteeti selle kompetentside kaudu. Tulemused on esitatud tabelis 4 (Lisa 4).

Tabelist 4 võime näha, et kõige kõrgemat kommunalteedi koefitsiendi said sellised kompetentsid nagu teadmine laste arengu seaduspärasustest ja eripärast (0,698), oskus kujundada lastes esmaseid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi (0,679), oskus kujundada lapsest lähtuva kasvukeskkonna (0,651), teadmised pedagoogikast ja psühholoogiast (0,627) ja oskus nõustada lapsevanemaid arengu- ja kasvatusalastes küsimustes (0,606). Võime järeldada, et eelmainitud kompetentsid uuritud õpetajate hinnangute alusel kõige paremini selgitavad üldist õpetaja professionaalse identiteedi pilti.

Kõige väiksemat koefitsiendi said vajalikul tasemel riigikeele oskus (0,052) mis näitab seda, et mõnede vastajate jaoks on riigikeeleks emakeel ja mõned ei valda riigikeelt üldse, tahtmine otsida võimalusi enesearendamiseks ja karjääris edasiliikumiseks (0,165), korrektset õpetamiskeelt kasutamine kõnes ja kirjas ning arusaadav väljendamisoskus (0,201), oskus kasutada IKT riist- ja tarkvara, sh õpiprogramme ja veebipõhiseid õpikeskkondi (0,240) ja IKT-põhise aktiiv- ja projektõppe põhimõtteid ja metoodika tundmine ning oskus neid tegevustesse integreerida (0,271). Teadmised mitmekultuurilise õpikeskkonna eripärast (0,283) ja orienteerimisoskus eesti, Euroopa ja maailma ajaloos ja kultuuris, ümbritsevas keskkonnas ja kodaniku rollis ühiskonnas (0,288).

Faktoranalüüsi tulemuseks saadud faktorskoorid salvestati koefitsientidena, mida võib lugeda õpetaja kompetentsuse hinnangu koondkoefitsiendiks. Nende koefitsientide põhjal arvutati erialase ja mitteerialase haridusega õpetajate kohta keskmised ja standardhälbed, millest on näha, et erialase hariduse olemasolul hindab õpetaja enese kompetentsust kõrgemalt, kui erialase hariduse puudumise korral.

Tabel 6. *Õpetaja kompetentsuse hinnangu koondkoefitsiendid erialase ja mitte erialase hariduse jaotuses.*

Haridus	N	Keskmine	SD
Erialane või erialast haridust omandamas	84	0,058	1,00
Muu (mitte erialane haridus)	18	-0,270	0,98

Allikas: Uuringu tulemused. Autori koostatud.

Et leida, kas õpetaja kompetentsuse hinnangu ja tema tööstaaži vahel on seoseid, arvutati faktoranalüüsi tulemuseks saadud faktorskooride koefitsientide ja õpetaja tööstaaži vaheline korrelatsioon (Pearson'i korrelatsioon), mille tulemuseks oli nõrk, kuid positiivne ja statistiliselt oluline seos ($r=0,243$; $p<0,01$).

Analüüsides tulemusi võime tähele panna, et lasteaiaõpetajad oma arvamusel oskavad küll organiseerida lastele sobilikku kasvukeskonda, oskavad lastega tööd teha, toetada ja märgata, kuid on üsna abitud, kui asi puutub välismaailma. Tulemustest on hästi näha millised pädevused vajavad veel suuresti arendamist: teadmised IKT kasutamisest, seadusandlus, orienteerumine mitmekultuurilises keskkonnas ja orienteerumine maailmas ja oma rollis ühiskonnas üldse. Need on just samad distsipliinid, mis on praegu Tartu Ülikooli õpingute kavas olemas. Peab organiseerima ka lisakursusi mis toetaksid lasteaiaõpetajaid pidevalt muutavas keskkonnas.

3.2. Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi võimalikud mõjutegurid

Vastused küsimustele teguritest, mis lasteaiaõpetajate arvates mõjutavad seda, milline ta oma töös on, kuidas käitub või milliseid valikuid teeb ehk identiteedi võimalikud mõjutegurid, on esitatud tabelis 5 (Lisa 3). Uurides võimalikke tegureid, mis võiksid avaldada mõju professionaalsele identiteedile, pakuti lasteaiaõpetajatele 30 vastusvarianti ning viimase variandina vastajatel oli võimalus lisada mõjutegur, mis jäi nende arvates nimetamata.

Vastavalt tabelis 5 esitatud tulemustele võime näha, et lasteaiaõpetajate arvamuse kohaselt avaldab kõige rohkem mõju nende professionaalse identiteedi kujunemisele soov anda lastele paremat (keskmine tulemus 6,68, SD=0,65). See vastus näitas ka kõige väiksemat standardhälvet, millest võime järeldada, et vastajad olid selles küsimuses ühel meelel. Teisteks mõjuvamateks teguriks oli vastajate arvates soov olla kaasaegne õpetaja ja olla valdkonnauuendustega kursis (keskmine tulemus 6,44, SD=0,89), isikuomadused (keskmine tulemus 6,43, SD=0,76) ning omandatud erialane haridus (keskmine tulemus 6,37, SD=0,74).

Professionaalset identiteeti ja otsuseid oma tööst mõjutab õpetajate arvates ka võimalus end töös realiseerida (keskmine tulemus 6,33, SD=0,83) ja koostöö lastevanematega (keskmine tulemus 6,21, SD=0,92). Toetust juhtkonna poolt hindasid vastajad keskmise tulemusena 6,21, kuid selle mõjuteguri standardhälve 1,16 näitab, et vastajad ei olnud väga ühel meelel selle teguri olulisuse osas. Töö mitmekesisus oli hinnatud vastajate poolt keskmise tulemusena 6,16 (SD=0,87) ja tegevuste planeerimise oskuse vajadus keskmise tulemusena 6,15 (SD=0,86). Esimest eelistatud kümnendiku lõpetas variant sisemine vajadus eriala spetsialistina areneda (keskmine tulemus 6,14, SD=0,92).

Tulemustest selgus, et vastajate arvates kõige vähem mõjub professionaalsele identiteedile ning otsustele oma töös hirm olla ebakompetentne (keskmine tulemus 4,05, SD=1,90), aga tuleb suunata tähelepanu sellele, et see vastus näitas ka kõige suuremat standardhälvet. See tähendab, et vastanute arvamused olid suures ulatuses erinevad ehk osa vastanutest peavad seda mõjuteguriks ja teised üldse mitte. Huvitavaks tulemuseks võib pidada ka massimeedia vähest tähtsust (keskmine tulemus 4,45, SD=1,31). Töötasu suurus ja töö staatus ja prestiiž

said keskmised tulemused vastavalt 5,42 (SD=1,42) ja 5,67 (SD=1,33). Lisaks õpetajad tahtsid lisada vaid kaks mõjutegurit füüsiline vorm, mis läheb kokku testis oleva variandiga tervislik seisund ja “Ole sina ise, mitte ära jäljenda kedagi teist!“, mis kõlab rohkem kui lasteaiaõpetajatele üleskutse ja kajastab iga õpetaja soovi olla unikaalne.

3.3. Arutelu ja järeldused

Käesoleva uurimistöö käigus kogutud andmetest selgus, et küsitlusele vastanutest Tartu munitsipaallasteaedades töötavatest lasteaiaõpetajatest enamus lasteaiaõpetajatest põhjendas kutsevalikut sellega, et neil on elukutsele vastavad isikuomadused. Seda võib pidada heaks näitajaks, sest sel juhul identifitseerivad nad ennast just selle ideaaliks vajalike omaduste alusel, nagu Kagan (1992) professionaalse identiteedi jaotuse kohta oluliseks pidas välja tuua.

Tähelepanu väärivad vastused küsimusele, kus oli vaja nimetada kolm kõige tähtsat lasteaiaõpetajate omadust. Vastajad nimetasid eelkõige loovust, vastutustundlikkust ja head suhtlemisoskust. Paneb mõtlema fakt, et nimekirja lõppu sattusid sellised väärtuslikud isikuomadused nagu lahkus ja oskus andestada. Seoses sellega võime vaadata nõudmisi, mis on välja kirjutatud õpetaja kutsestandardis. Dokumendis rõhutatakse, et lasteaiaõpetajalt nõutakse eelkõige aktiivsust ja loomingulisust ja alles siis empaatia võimet ja tolerantsust. „Õpetajatöös on olulised ennastjuhtivus, ettevõtlikkus, vastutustundlikkus, enesekindlus, loomingulisus, tolerantsus, empaatiavõime, ausus ja positiivsus“. (Kutsestandard, Õpetaja tase 6, 2017: 2)

Defineerides professionaalset identiteedi enamus vastanutes mainis, et see tähendab arusaamist oma ametist ehk tuleb olla uuendustega kursis ja konkurentsivõimeline. Õpetajal peab olema kutsumus ja oskus igas olukorras toime tulla. Sama tähtis on olla teadlik oma õigustest ja kohustustest ja vastata elukutsega seotud kriteeriumitele (nimetati 24 korda). Pääaegu sama osakaal vastanutest arvas, et professionaalne identiteet on isikuomaduste (nimetati 23 korda) ja kompetentsuse ja pädevuste kogum (nimetati 22 korda). Alles siis professionaalne identiteet oli defineeritud kui väärtuste süsteem (nimetati 20 korda). Sellest võib järeldada, et Tartu munitsipaallasteaedades töötavatel lasteaiaõpetajatel ei ole ühtset

ettekujutust mõistest “professionaalne identiteet“. See võib olla põhjustatud sellest, et antud teemast ei ole seni väga palju räägitud ning õpetajad igapäevaselt ei mõtle selle peale.

Konfirmatiivne faktoranalüüs andis meile selgemat ülevaadet, kuivõrd iga esitatud väide võiks kirjeldada õpetaja professionaalset identiteeti. Kõige paremini seostusid õpetaja professionaalse identiteedi mõõdikuga teadmised laste arengu seaduspärasustest ja eripärast, oskus kujundada lastes esmaseid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi, oskus kujundada lapsest lähtuva kasvukeskkonna, teadmised pedagoogikast ja psühholoogiat ja oskus nõustada lapsevanemaid arengu- ja kasvatusalastes küsimustes. Edaspidistes uuringutes võiks laiemal valimiga uuringu põhjal selgitada, kuivõrd need näitajad kehtiksid, kui uuring haaraks esinduslikku valimit ja laiemat hulka õpetajaid.

Olulisemad tegurid, mis avaldavad õpetajate arvates mõju nende professionaalsele identiteedile ja sellele, millised nad oma töös on või kuidas nad midagi teevad, on soov anda lastele parimat, soov olla kaasaegne õpetaja ja olla valdkonnauuendustega kursis, sobivad isikuomadused, omandatud erialane haridus ja võimalus end töös realiseerida. Hirm olla ebakompetentne ja massimeedia osas vastajad suurt mõju ei tunnetanud. Huvitav on teada saada, et töötasu suurus ja töö staatus ja prestiiž ei oma õpetajate silmis esmajärgulist tähtsust. See tähendab, et uuritud lasteaiaõpetajate jaoks on olulisemad üllamad väärtuspõhised tegurid ning vähem materiaalsed ja avaliku ühiskondliku tunnustuse tegurid. Varem on leitud, et lasteaiaõpetaja professionaalsust mõjutavad kohalikes omavalitsustes ja üldiselt riigis loodud tingimused alushariduse võimaldamiseks, riiklikult sätestatud õppekava, taseme-, täienduskoolituse ja motiveerimissüsteem, eestvedamine ning töökorraldus lasteasutustes (Peterson, 2013:55).

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada lasteaiaõpetajate arusaam professionaalsest identiteedist ning millised tegurid avaldavad nende arvates survet selle osas, millised nad oma ametis on. Käesoleva uurimistöö käigus kogutud andmetest selgus, et Tartu lasteaiaõpetajate arvamuse kohaselt on lasteaiaõpetaja rollis kõige vajalikumad isikuomadused loovus, vastutustundlikus ja hea suhtlemisoskus.

Defineerides professionaalset identiteeti mainis enamus vastanutest, et see tähendab nende jaoks arusaamist oma ametist ehk uuendustega kursis olekut ja konkurentsivõimelisust. Leiti, et õpetajal peab olema kutsumus ja oskus igas olukorras toime tulla. Sama tähtis on olla teadlik oma õigustest ja kohustustest ning vastata elukutsega seotud kriteeriumitele. Professionaalne identiteet on vastanute arvamusel ka isikuomaduste ja pädevuste kogum. Neli vastajat ei osanud vastata sellele küsimusele, millest võib järeldada, et Tartu munitsipaallasteaedades töötavatel lasteaiaõpetajatel ei ole selget ettekujutust mõistest professionaalne identiteet või ei ole nad seni selle peale mõelnud.

Faktoranalüüsi tulemuseks saadud õpetaja kompetentsuse hinnangu koondkoefitsient näitas, et erialase haridusega õpetajate hinnang enese pädevustele on kõrgem, kui erialase hariduse puudumise korral. Lasteaiaõpetajad leiavad, et oskavad organiseerida lastele sobilikku kasvukeskkonda, oskavad lastega tööd teha, toetada ja märgata, kuid vajaksid tuge järgmiste pädevuste osas: teadmised IKT kasutamisest, seadusandlus, orienteerumine mitmekultuurilises keskkonnas ja maailma ajaloos ning oma rollis ühiskonnas üleüldse.

Uuringu tulemustest võib järeldada, et Tartu munitsipaallasteaedades töötavad õpetajad pööravad rohkem tähelepanu laste vajadustele ja oma professionaalsele arengule ja vähemal määral mõjutab nende professionaalset identiteeti töötasu suurus, töö staatus ja prestiiž. Seda, millised õpetajad oma töös on, ei mõjuta meedia ja hirm olla ebakompetentne, kuid samas kõik vastajad teevad kõik selleks, et olla oma ala tõeline professionaal, soovides olla kaasaegsed ja hinnates omandatud erialast haridust.

Töö eesmärk sai täidetud ja uurimisküsimustele vastatud. Uurimustöö piiranguteks võib pidada väikest vastanute arvu ja seda, et uurimistöösse kaasati vaid üks omavalitsus, mistõttu

ei saa leitud tulemusi üldistada ilma täiendavate uuringuteta. Samas võiks lasteaiaõpetajate professionaalse identiteedi ning oma rolli määratluste osas läbi viia põhjalikumaid ja laialdasemaid uuringuid, sest sellest võib sõltuda see, kellenal nad ennast määratlevad, mida peavad oma töö sisuks ning sellest omakorda see, kui head tööd nad teevad.

Resümee

The aim of the Bachelor's thesis was to find out the concept of professional identity among kindergarten teachers and the factors which, in their opinion, compose it and influence their professional activity. The data gathered during this research revealed that according to the opinion of the kindergarten teachers in Tartu, the most necessary personal qualities are creativity, responsibility and good communication skills.

Defining professional identity, most of the respondents mentioned that this meant understanding of their profession, being up to date with innovation and competitiveness. It was found that the teacher must have the vocation and the ability to cope with every situation. It is equally important to be aware of your rights and duties and to comply with the professional criteria. Professional identity is also a set of personal qualities and competencies of respondents. Four respondents were unable to answer this question, which suggests that kindergarten teachers working in Tartu municipal kindergartens have no clear idea of the concept of professional identity or have not thought about it so far.

The aggregate coefficient of the teacher competence assessment resulting from the Factor Analysis showed that the assessment of teachers with professional education is higher than in the absence of it. Kindergarten teachers find that they are capable of working with children providing conditions for their development, but need support in the following areas: knowledge of ICT use, legislation, orientation in multicultural environment and world history, and their role in society at large.

The results of the study suggest that teachers working in Tartu municipal gymnasiums pay more attention to the needs of their children and their professional development, and to a lesser extent their professional identity is influenced by salary size, job status and prestige. The media and the fear of being incompetent do not affect on teachers work, but at the same time all respondents do their best to be a true professional in their field, wishing to be modern and appreciate the acquired professional education.

The purpose of the work was fulfilled and answered the research questions. The limited number of respondents and the fact that only one municipality was involved in the research can be considered as a constraint on the research, so the results found cannot be generalized without further examination. At the same time, more thoroughly and broader studies could be carried out on the professional identity of the kindergarten teachers and their role, as this may determine how they define themselves, what they consider to be the content of their work and, in turn, how well they do it.

Kasutatud kirjandus:

1. Akkerman, S. F., & Meijer, P. C. 2011. A dialogical approach to conceptualizing teacher identity. *Teaching and Teacher Education*, 27(2), 308–319. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.013>
2. Androussou, A. , and E. Kourti . 2014. “Promoting Critical Awareness in the Initial Training of Preschool Teachers in Greece: Resistance and Perspectives.” *International Journal of Early Years Education* 22, no. 2 (Apr.): 223–237.
3. Arhiiviseadus (18.08.2015) Riigi Teataja. Õpetajate koolituse raamnõuded. Kasutatud 24.02.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/118082015010?leiaKehtiv>
4. Arhiiviseadus (22.01.2018) Riigi Teataja. Kasutatud 19.02.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015022?leiaKehtiv>
5. Beijaard, D., Meijer, P., & Verloop, N. 2004. Reconsidering research on teachers’ professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 20(2), 107–128. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2003.07.001>
6. Beijaard, D., Verloop, N., & Vermunt, J. D. 2000. Teachers’ perceptions of professional identity: An exploratory study from a personal knowledge perspective. *Teaching and Teacher Education*, 16(7), 749–764. [http://dx.doi.org/10.1016/S0742-051X\(00\)00023-8](http://dx.doi.org/10.1016/S0742-051X(00)00023-8)
7. Brubaker, R., Cooper, F. 2002. *Beyond “Identity”*. Ab Imperio, 3, 61-115.
8. Chessick, R.D. *Freud Teaches Psychotherapy*. Hackett Publishing Company, 1980.
9. Danielewicz, J. 2001. *Teaching Selves: Identity, Pedagogy, and Teacher Education*. New York, Albany: State University of New York Press, Vol. 3.
10. Eesti Entsüklopeedia. 2006. Identiteet. <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/identiteet>
11. Eesti lasteaednike liit (ELAL). <http://www.elal.ee/index.html/viitamine.html> (viimati vaadatud 26.12.2018)
12. Erikson EH. 1968. *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: Norton.
13. Flick, Uwe 2015. *Introducing Research Methodology*. New Dehli: SAGE Publications Ltd.

14. Flores, M. A., & Day, C. 2006. Context which shape and reshape new teachers' identities: A multi-perspective study. *Teaching and Teacher Education*, 22(2), 219–232. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2005.09.002>
15. Gee, J. P. 2001. Identity as an analytic lens for research in education. In W.G. Secada (Eds.), *Review of research in education*. (25), 99–125 Washington, DC: American Educational Research Association.
16. Haamer, A. 2012. Ideaalide kaudu professionaalse identiteedini. *Acta Semiotica Estica*, (9), 201-225.
17. Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehekülg 2019. Kasutatud 19.02.2019, <https://www.haridussilm.ee>
18. Hong, J. Y. 2010. Pre-service and beginning teachers' professional identity and its relation to dropping out of the profession. *Teachers and Teacher Education*, 26, 1530-1543.
19. Kagan, D. M. 1992. Professional Growth Among Preservice and Beginning Teachers. *Review of Educational Research*. 62, 2, lk 129-169
20. Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. 2008. Külastatud 09.10.2018 aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006> (viimati vaadatud 06.12.2018)
21. Koolieelse lasteasutuse seadus. 1999. Külastatud 09.10.2018 aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772> (viimati vaadatud 06.12.2018)
22. Koolitusprogramm Tuleviku õpetaja. 2014-2020. „Õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arengu toetamine“ HITSA Innovatsioonikeskus. <https://tulevikuopetaja.hitsa.ee/moodul-v/opetaja-professionaalse-arengu-erinevad-kasitlused/> (viimati vaadatud 15.04.2019)
23. Laherand, Meri-Liis 2010. *Kvalitatiivne uurimisviis* (lk 296-298). OÜ Sulesepp.
24. Lauriala, A., Kukkonen, M. 2005. *Teacher and student identities as situated cognitions*. *Journal Cambridge Journal of Education*. Vol 39, 27.05.2009 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03057640902902252?mobileUi=0&journalCode=ccje20>
25. Luhtanen, Riia; Crocker, Jennifer 1992. A Collective Self-Esteem Scale: Self Evaluation of One's Social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin* 18(3), 302–318 Mansvelder-Longayroux, Désirée; Beijsaard, Douwe; Verloop, Nico 2007.

- The portfolio as a tool for stimulating reflection by student teachers. *Teaching and Teacher Education* 23(1), 47–62.
26. Lulla, M. 1996. Tea&Toimeta (9) “Lasteaed pere toetajana” Konverentsi materjale: “Kasvataja ja lapsevanema hinnangud hetkeseisule. Ootused ja soovid”. Koostanud Almann, S. Tallinn: MKK trükikoda, lk 13-22.
 27. Moloney, Mary 2010. *Professional identity in early childhood care and education: perspectives of pre-school and infant teachers*. *Journal Irish Educational Studies* Volume 29, 2010 - Issue 2, (167-187), published online: 10 Jun 2010. Külastatud aadressil: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03323311003779068?scroll=true&needAccess=true>
 28. Morris, D. 2010. Are teachers technophobes? Investigating professional competency in the use of ICT to support teaching and learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 4010–4015. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.632
 29. Peterson, T., Tuul, M., Veisson, M. 2013. Koolieelse lasteasutuse õpetaja professionaalse arengu indikaatorite väljaselgitamine. E. Krull, Ä. Leijen, M. Lepik, J. Mikk, L. Talts, & T. Õun (Toim.), Õpetajate professionaalne areng ja selle toetamine (lk 305-350). Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus. <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:188642> (viimati vaadatud 15.04.2019)
 30. Peterson, Tiina 2012. Ülevaade haridussüsteemi välishindamisest Tartu 2011/2012. “Koolieelse lasteasutuse õpetaja professionaalsus“ Tallinna Ülikool, kirjastus Eduko, lk 55-57. https://www.hm.ee/sites/default/files/ulevaade_haridussusteemi_valishindamisest_2011-2012_oa.pdf
 31. Reifsteck JE, Gill LD, Labban DJ. 2015. “Athletes” and “Exercisers”: Understanding Identity, Motivation, and Physical Activity Participation in Former College Athletes. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*; 5:25–3.
 32. Rootalu, K. 2014a. *Kirjeldav statistika*. Sotsiaalanalüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. <http://samm.ut.ee/kirjeldav-statistika> (viimati vaadatud 15.05.2019)
 33. Rootalu, K. 2014b. *Kirjeldav statistika*. Sotsiaalanalüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. <http://samm.ut.ee/seoste-analyysimine> (viimati vaadatud 15.05.2019) <http://dx.doi.org/10.1080/135406002100000512> (viimati vaadatud

06.12.2018)

34. SA INNOVE 2002-2019. Rajaleidja. *Ametid: Lasteaiaõpetaja*. Külastatud aadressil: <http://ametid.raialeidja.ee/Lasteaiaopetaja-1>
35. SA Kutsekoda 2018. Õpetaja, tase 6 kutsestandard. Loetud aadressil: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10719263> (viimati vaadatud 31.03.2019)
36. Schöpflin, G. 2006. *The dilemmas of identity*. Tallinn University, lk 51.
37. Stryker, Sheldon; Burke, Peter 2000. The Past, Present and Future of an Identity Theory. *Social Psychology Quarterly* 63(4): 248-297.
38. Taylor, Charles 1989. *Sources of the Self*. Cambridge UP: Cambridge, p. 211.
39. Tooding Liina-Mai 2015. *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
40. Trepte, S., Loy, L. S. 2017. „Social Identity Theory and Self-Categorization Theory“ (lk.1-11) 8.märts. https://www.researchgate.net/profile/Sabine_Trepte/publication/314531246_Social_Identity_Theory_and_Self_Categorization_Theory/links/5a12b8eb458515cc5aa9ee51/Social-IdentityTheory-and-Self-Categorization-Theory.pdf (külastatud 27.02.2019).
41. Valk, A. 2003. *Identiteet*. J. Allik, A. Realo & K. Konstabel (Toim) *Isiksusepsühholoogia* (lk 225-250). Tartu: TÜ Kirjastus.
42. Whitty, Geoff 1996. *Professional Competences and Professional Characteristics: The Northern Ireland Approach to the Reform of Teacher Education*. Toimetajad: Hustler, David; McIntyre, Donald. *Developing competent teaches*. London. David Fulton Publishers Ltd., lk 89
43. Õpetaja koolituse raamnõuded 2000. (09.10.2018)
44. Õunapuu, Lembit 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses*. Tartu Ülikool, lk 71, 142- 144.
45. Özcan Doğan, Zeynep B. Erdiller Yatmaz. 2018. *The examination of Turkish early childhood education teachers' professional identity*. *Early Child Development and Care* 188:10, (1328-1339).

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Üldandmed

1. Teie vanus on *
Kuni 21
21-25
26-35
36-45
46-55
56-65
66 ja vanem
2. Teie haridustase on *
erialane kutseharidus
muu kutseharidus
erialane kõrgharidus
muu kõrgharidus
omandan erialast haridust
3. Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana on (täisaastates)*
4. Mis mõjutas Teid lasteaiaõpetaja kutse valikul*
see oli lapsepõlve unistus
samas valdkonnas töötavate sõprade või sugulaste eeskuju
arvan, et mul on elukutsele vastavad isikuomadused
meedia ja filmid
see oli juhuslik, saatuse tahtel, valik
muu
5. Millised isikuomadused on Teie arvates lasteaiaõpetaja rollis vajalikud? Õpetaja peab olema...(valige kolm tähtsamat)*
Mõistev
Lahke
Aus
Südamlik
Abivalmis
Andestav
Hea suhtleja
Avatud
Enesekindel
Järjepidev
Paindlik
Ettevõtlik
Loov
Vastutustundlik

Muu

6. Kirjeldage mõne lausega, mis on Teie arvates professionaalne identiteet?*

Palun hinnake enda kompetentsusi lasteaiaõpetajana.*

Palun märkige alljärgnevate väidete puhul ära, millises ulatuses need Teie kohta kehtivad: (1= ei kehti üldse; 7= kehtib täiesti)

1. Oskan õppeprotsessi planeerida ja juhtida.
2. Oskan valida sobiva tegutsemismudeli sõltuvalt laste tasemest ja vajadustest
3. Oskan toimida töökollektiivi ja töörühma liikmena õppeasutuse arengu- ja õppekavade väljatöötamises
4. Oskan juhendada lapsevanemaid ja teha nendega koostööd.
5. Järgin üldinimlikke eetilisi põhimõtteid ja austan lapse individuaalsust ning inimväärikust
6. Orienteerun Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos ja kultuuris, ümbritsevas keskkonnas ja kodaniku rollis ühiskonnas.
7. Oman teadmisi inimese arengu seaduspärasustest.
8. Oman vajalikul tasemel riigikeele oskust.
9. Kasutan korrektset õpetamiskeelt kõnes ja kirjas ning väljendan ennast arusaadavalt.
10. Oskan märgata, tunnustada, innustada õppijat, lapsevanemat ja kolleegi.
11. Oskan aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid koostöö tegemisel.
12. Oskan luua positiivset suhtluskeskonna ja käituda vastavalt headele suhtlemistavadele.
13. Otsin võimalusi enesearendamiseks ja karjääris edasiliikumiseks.
14. Oskan kasutada IKT riist- ja tarkvara, sh õpiprogramme ja veebipõhiseid õpikeskkondi.
15. Tunnan IKT-põhise aktiiv- ja projektõppe põhimõtteid ja metoodikat ning oskan neid tegevustesse integreerida.
16. Oman teadmisi pedagoogikast ja psühholoogiast.
17. Oman teadmisi arendava õpikeskkonna kujundamise põhimõtetest ja meetoditest.
18. Oman teadmisi lapse arengu seaduspärasustest ja eripärast.
19. Oman teadmisi mitmekultuurilise õpikeskkonna eripärast.
20. Oman didaktika-alaseid teadmisi.
21. Oman teadmisi oma töövaldkonda reguleerivast seadusandlusest ja hariduskorraldusest, õppeasutuse välistest ja sisestest tugistruktuuridest.
22. Oskan luua lastele arendava mängulise ja turvalise keskkonna.
23. Suudan juhendada mängulist õppimist.
24. Oskan kujundada lapsest lähtuva kasvukeskkonna.
25. Oskan märgata varakult erivajadusi ja nõustada lastevanemaid, teavitada neid vajadusel spetsialistiga konsulteerimise võimalustest.
26. Oskan kujundada lastes esmaseid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi.
27. Oskan nõustada lapsevanemaid arengu- ja kasvatusalastes küsimustes.
28. Olen lasteaiaõpetajana töötades täpselt samasugune, nagu eraelus.
29. See, milline ma lasteaiaõpetajana töötades olen, on tööle asumisest alates muutunud.

30. Olen lasteaiaõpetajana just selline, nagu minult oodatakse ja nõutakse.

Kuivõrd järgmised tegurid mõjutavad seda, milline Te oma töös olete, kuidas käitute või milliseid valikuid teete?*

Palun märkige alljärgnevate väidete puhul ära, millises ulatuses need tegurid Teid mõjutavad: (1= ei mõjuta üldse; 7= mõjutab täiesti)

1. Sõprade ja perekonna toetus
2. Omandatud erialane haridus
3. Töö staatus ja prestiiž
4. Isikuomadused
5. Isiklikud hobid ja huvid
6. Täiendkoolituste võimalus
7. Spetsialistide soovitusel ja selgitused
8. Igapäevased kontaktid kolleegidega
9. Kolleegide töö jälgimine/vaatlemine
10. Meeskonnatöö
11. Massimeedia
12. Töötasu
13. Konstruktiiivne tagasiside juhtkonna poolt
14. Lastevanemate tagasiside
15. Mentori juhendamine ja eeskuju
16. Tegevuste planeerimise oskuse vajadus
17. Vajadus osata reflekteerida tegevuste käigus ja pärast
18. Toetav juhtkond
19. Võimalus end töös realiseerida
20. Koostöö lastevanematega
21. Lastevanemate ootused
22. Töö mitmekesisus
23. Sisemine vajadus eriala spetsialistina areneda
24. Võimalus luua kontakte huvitavate inimestega
25. Vajadus anda oma panus ühiskonda
26. Soov anda lastele parimat
27. Soov olla kaasaegne õpetaja
28. Hirm olla ebakompetentne
29. Tervislik seisund

Kui Teie arvates on veel olulisi nimetamata tegureid, siis kirjutage (vabavastus)

Täna teid küsimustikule vastamise eest!

Lisa 2. Kompetentside/Pädevuste väited/küsimused, minimaalne ja maksimaalne skoor ning keskmine skoor ja standardhälve SD

Tabel 4. Kompetentside/Pädevuste väited/küsimused, minimaalne ja maksimaalne skoor ning keskmine skoor ja standardhälve (SD)

	N	Min	Max	Keskmine	SD
1. Oskan õppeprotsessi planeerida ja juhtida.	102	4	7	6,06	0,86
2. Oskan valida sobiva tegutsemismudeli sõltuvalt laste tasemest ja vajadusest.	102	4	7	5,91	0,82
3. Oskan toimida töökollektiivi ja töörühma liikmena õppeasutuse arengu- ja õppekavade väljatöötamises.	102	3	7	5,75	1,02
4. Oskan juhendada lapsevanemaid ja teha nendega koostööd.	102	4	7	5,96	0,85
5. Järgin üldinimlikke eetilisi põhimõtteid ja austan lapse individuaalsust ning inimväärikust.	102	4	7	6,54	0,67
6. Orienteerun Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos ja kultuuris, ümbritsevas keskkonnas ja kodaniku rollis ühiskonnas.	102	3	7	5,37	1,12
7. Oman teadmisi inimese arengu seaduspärasustest.	102	3	7	5,81	0,91
8. Oman vajalikul tasemel riigikeele oskust.	102	4	7	6,64	0,73
9. Kasutan korrektset õpetamiskeelt kõnes ja kirjas ning väljendan ennast arusaadavalt.	102	4	7	6,55	0,61
10. Oskan märgata, tunnustada, innustada õppijat, lapsevanemat ja kolleegi.	102	3	7	6,25	0,78
11. Oskan aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid koostöö tegemisel.	102	3	7	6,20	0,80
12. Oskan luua positiivset suhtluskeskkonna ja käituda vastavalt headele suhtlemistavadele.	102	4	7	6,30	0,73
13. Otsin võimalusi enesearendamiseks ja karjääris edasiliikumiseks.	102	2	7	6,15	0,98
14. Oskan kasutada IKT riist- ja tarkvara, sh õpiprogramme ja veebipõhiseid õpikeskkondi.	102	1	7	5,59	1,06
15. Tunnen IKT-põhise aktiiv- ja projektõppe põhimõtteid ja metoodikat ning oskan neid tegevustesse integreerida.	102	1	7	5,23	1,18
16. Oman teadmisi pedagoogikast ja psühholoogiast.	102	4	7	6,02	0,82

17. Oman teadmisi arendava õpikeskkonna kujundamise põhimõtetest ja meetoditest.	102	4	7	6,06	0,84
18. Oman teadmisi lapse arengu seaduspärasustest ja eripärast.	102	4	7	6,14	0,75
19. Oman teadmisi mitmekultuurilise õpikeskkonna eripärast.	102	3	7	5,57	1,03
20. Oman didaktika-alaseid teadmisi.	102	3	7	5,98	0,87
21. Oman teadmisi oma töövaldkonda reguleerivast seadusandlusest ja hariduskorraldusest, õppeasutuse välistest ja sisestest tugistruktuuridest.	102	1	7	5,59	1,10
22. Oskan luua lastele arendava mängulise ja turvalise keskkonna.	102	4	7	6,35	0,67
23. Suudan juhendada mängulist õppimist.	102	4	7	6,33	0,72
24. Oskan kujundada lapsest lähtuva kasvukeskkonna.	102	4	7	6,26	0,73
25. Oskan märgata varakult erivajadusi ja nõustada lastevanemaid, teavitada neid vajadusel spetsialistiga konsulteerimise võimalustest.	102	3	7	5,75	0,97
26. Oskan kujundada lastes esmaseid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi.	102	4	7	6,22	0,75
27. Oskan nõustada lapsevanemaid arengu- ja kasvatusalastes küsimustes.	102	4	7	5,94	0,89

Allikas: Uuring andmed. Autori koostatud.

Lisa 3. Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi võimalike mõjutegurite keskväärtused, miinimum ja maksimum väärtused ning standardhälbed.

Tabel 5. *Lasteaiaõpetaja professionaalse identiteedi võimalike mõjutegurite keskväärtused, miinimum ja maksimum väärtused ning standardhälbed.*

	N	Min	Max	Keskmine	SD
Mõjutegurid					
1. Sõprade ja perekonna toetus	102	2	7	5,79	1,24
2. Omandatud erialane haridus	102	4	7	6,37	0,74
3. Töö staatus ja prestiiž	102	1	7	5,67	1,33
4. Isikuomadused	102	3	7	6,43	0,76
5. Isiklikud hobid ja huvid	102	3	7	5,72	1,06
6. Täiendkoolituste võimalus	102	2	7	6,13	1,03
7. Spetsialistide soovitusel ja selgitused	102	1	7	6,03	1,04
8. Igapäevased kontaktid kolleegidega	102	3	7	6,13	0,90
9. Kolleegide töö jälgimine/vaatlemine	102	2	7	5,78	1,04
10. Meeskonnatöö	102	3	7	6,19	0,94
11. Massimeedia	102	1	7	4,45	1,31
12. Töötasu	102	1	7	5,42	1,43
13. Konstrukttiivne tagasiside juhtkonna poolt	102	1	7	5,82	1,26
14. Lastevanemate tagasiside	102	2	7	6,15	1,01
15. Mentori juhendamine ja eeskuju	102	1	7	5,20	1,78
16. Tegevuste planeerimise oskuse vajadus	102	3	7	6,15	0,86
17. Vajadus osata reflekteerida tegevuste käigus ja pärast	102	4	7	6,00	0,91
18. Toetav juhtkond	102	1	7	6,19	1,16

19. Võimalus end töös realiseerida	102	3	7	6,33	0,83
20. Koostöö lastevanematega	102	3	7	6,21	0,92
21. Lastevanemate ootused	102	2	7	5,85	0,99
22. Töö mitmekesisus	102	3	7	6,16	0,87
23. Sisemine vajadus eriala spetsialistina areneda	102	4	7	6,14	0,92
24. Võimalus luua kontakte huvitavate inimestega	102	1	7	5,57	1,34
25. Vajadus anda oma panus ühiskonda	102	1	7	5,58	1,37
26. Soov anda lastele parimat	102	4	7	6,68	0,65
27. Soov olla kaasaegne õpetaja ja olla valdkonnauuendustega kursis	102	2	7	6,44	0,89
28. Hirm olla ebakompetentne	102	1	7	4,05	1,90
29. Tervislik seisund	101	2	7	5,67	1,27

Allikas: Uuring andmed. Autori koostatud.

Lisa 4. Faktoranalüüsi tulemused iga väite kommunaliteedi koefitsiendi alusel suuruse järgi järjestatuna

Tabel 4. *Faktoranalüüsi tulemused iga väite kommunaliteedi koefitsiendi alusel suuruse järgi järjestatuna*

	Tunnuse kommunaliteedi koefitsient
18. Oman teadmisi lapse arengu seaduspärasustest ja eripärast.	0,698
26. Oskan kujundada lastes esmaseid suhtlemis-, õpi- ja koostööoskusi.	0,679
24. Oskan kujundada lapsest lähtuva kasvukeskkonna.	0,678
22. Oskan luua lastele arendava mängulise ja turvalise keskkonna.	0,651
16. Oman teadmisi pedagoogikast ja psühholoogiast.	0,627
27. Oskan nõustada lapsevanemaid arengu- ja kasvatusalastes küsimustes.	0,606
17. Oman teadmisi arendava õpikeskkonna kujundamise põhimõtetest ja meetoditest.	0,596
7. Oman teadmisi inimese arengu seaduspärasustest.	0,563
20. Oman didaktika-alaseid teadmisi.	0,563
23. Suudan juhendada mängulist õppimist.	0,539
21. Oman teadmisi oma töövaldkonda reguleerivast seadusandlusest ja hariduskorraldusest, õppeasutuse välistest ja sisestest tugistruktuuridest.	0,494
11. Oskan aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid koostöö tegemisel.	0,491
25. Oskan märgata varakult erivajadusi ja nõustada lastevanemaid, teavitada neid vajadusel spetsialistiga konsulteerimise võimalustest.	0,461
4. Oskan juhendada lapsevanemaid ja teha nendega koostööd.	0,448
2. Oskan valida sobiva tegutsemismudeli sõltuvalt laste tasemest ja vajadusest.	0,434
5. Järgin üldinimlikke eetilisi põhimõtteid ja austan lapse individuaalsust ning inimväärikust.	0,432
10. Oskan märgata, tunnustada, innustada õppijat, lapsevanemat ja kolleegi.	0,420
12. Oskan luua positiivset suhtluskeskkonna ja käituda vastavalt headele suhtlemistavadele.	0,401

3. Oskan toimida töökollektiivi ja töörühma liikmena õppeasutuse arengu- ja õppekavade väljatöötamises.	0,338
1. Oskan õppeprotsessi planeerida ja juhtida.	0,288
6. Orienteerun Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos ja kultuuris, ümbritsevas keskkonnas ja kodaniku rollis ühiskonnas.	0,288
19. Oman teadmisi mitmekultuurilise õpikeskkonna eripärast.	0,283
15. Tunnen IKT-põhise aktiiv- ja projektõppe põhimõtteid ja metoodikat ning oskan neid tegevustesse integreerida.	0,271
14. Oskan kasutada IKT riist- ja tarkvara, sh õpiprogramme ja veebipõhiseid õpikeskkondi.	0,240
9. Kasutan korrektset õpetamiskeelt kõnes ja kirjas ning väljendan ennast arusaadavalt.	0,201
13. Otsin võimalusi enesearendamiseks ja karjääris edasiliikumiseks.	0,165
8. Oman vajalikul tasemel riigikeele oskust.	0,052

Allikas: Uuring andmed. Autori koostatud.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Nadežda Smirnova,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Lasteaiaõpetajate professionaalne identiteet ja selle mõjutegurid Tartu lasteadeade näitel”, mille juhendaja on Ülle Säälük, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Nadežda Smirnova

20.05.2019